การตั้งถิ่นฐานของชุมชนศรัทธาวัดนาหวาย

The Establishment of Wat Na Wai's Follower Community

นายบริพัตร อินปาต๊ะ

นิสิตภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

บทคัดย่อ

การเข้าใจที่มาของตนคือการเข้าถึงตัวตนของตนเอง การศึกษาเรื่อง "การตั้งถิ่นฐานของชุมชนศรัทธาวัดนาหวาย" ต้องการทราบและเข้าใจท้องถิ่นของผู้จัดทำให้มากยิ่งขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ คือ กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในกลุ่มพื้นที่ศรัทธาวัดนาหวาย ต.บ่อแก้ว อ.นาหมื่น จังหวัดน่าน เป็นใคร มาจากไหน และหากมิใช่กลุ่มคนที่อยู่อาศัยมาแต่เดิมแล้ว สาเหตุใดจึงทำให้อพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่ในแถบบริเวณนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้หลักฐานข้อมูลจากการสอบถามคนในพื้นที่และเอกสารลายลักษณ์อักษรในวัดนาหวายเอง และใช้หลักฐานประวัติศาสตร์ที่เป็นบันทึกจากส่วนกลางช่วยตรวจสอบรวมถึงยืนยันความน่าเชื่อถือของหลักฐานในข้างต้นด้วย

ผลการศึกษาวิจัยพบว่า ในพื้นที่อดีตก่อนมีการตั้งชุมชนศรัทธาวัดนาหวายในปัจจุบันนั้นเป็นพื้นที่อาณาเขตเดิมของเมืองหิน เมืองบริวารของเมืองน่าน ซึ่งมีความสำคัญเป็นทางผ่านในทิศใต้ของรัฐ แต่ด้วยความที่เป็นเมืองเส้นทางผ่านประกอบกับภาวะสงครามที่มีการกวาดต้อนคนไปยังดินแดนอื่นอยู่บ่อยครั้งทำให้ตัวเมืองหดตัวลงจนถึงทิ้งร้าง กลุ่มคนเดิมที่มีความสัมพันธ์กับพื้นที่ลดจำนวนจนหมดบทบาทไป แต่เปิดโอกาสให้กลุ่มผู้มาอยู่ใหม่ซึ่งอพยพด้วยเหตุปัจจัยสงครามเช่นเดียวกันเข้ามาบูรณะพื้นที่รวมถึงสร้างวัดนาหวายขึ้น และอาศัยใช้เป็นศูนย์กลางศรัทธาชุมชน ซึ่งกลุ่มผู้มาอยู่ใหม่สามารถสืบย้อนความสัมพันธ์ผ่านหลักฐานต่างๆที่ปรากฏไปได้ถึงกลุ่มชนชาวเมืองเชียงของ (อ.เชียงของ จ.เชียงราย ในปัจจุบัน) ที่มีหลักฐานชี้ชัดถึงการอพยพอพยพเข้ามาตั้งหลักแหล่งในพื้นที่อาณาเขตของเมืองน่านในราวช่วง พ.ศ. ๒๓๓๔ (ค.ศ. ๑๗๙๐) และกลายมาเป็นบรรพบุรุษของกลุ่มประชากรในเขตชุมชนศรัทธาวัดนาหวายในปัจจุบัน

คำสำคัญ: ชุมชนศรัทธาวัดนาหวาย การตั้งถิ่นฐาน การอพยพ เมืองหิน เมืองน่าน

Abstract

There are two purpose of the research "The Establishment of Wat Na Wai's follower Community", one is to study about the origin of Wat Na Wai' Community's villagers, at Nan Province, and the other is to find the cause that made them immigrate to locate at this area, by use the interview and primary documents from Wat Na Wai (Pub Sa and Bai Lan) combine with published documents from potentate unit to verify the reliability of the resource from assertion above. The research and interview can be concluded as "Wat Nawai's follower community" today was a part of "Muang Hin" (Hin City) territory in the past, But with frequently state of war made the inhabitant abandoned or herded to other regions. The reducing of original people made them unrelated to Wat Nawai but gave the opportunity for another group from Chiang Khong (Part of Chiang Rai province nowadays) who emigrate from their city by the same cause in 1970 A.D. (2334 B.E.) to settle the community, established Nawai temple and become the majority of Wat Nawai's follower community today.

***Keywords**: Wat Nawai's follower community, Establishment, Immigration, Muang Hin, Muang Nan*

บทนำ

อำเภอนาหมื่นเป็นอำเภอห่างไกลและอยู่ใต้สุดของจังหวัดน่านที่มักไม่เคยถูกเอ่ยถึงนักในปัจจุบัน แต่อำเภอนี้มีวัดที่แม้จะเป็นของชุมชนขนาดเล็กแต่ก็พบหลักฐานทางประวัติศาสตร์ยืนยันว่าเคยตั้งอยู่มากกว่า ๒๐๐ ปีแล้ว คือวัดนาหวาย และหลักฐานจากแหล่งอื่นยังบ่งบอกอีกว่าพื้นที่บางส่วนของอำเภอนี้เคยผ่านสงครามและมีการกวาดต้อนผู้คนเป็นจำนวนมากจนน่าจะกลายเป็นแดนร้างมาแล้วอย่างน้อยครั้งหนึ่ง คำถามคือ หากคนท้องที่เดิมไม่ได้อาศัยอยู่ในที่แห่งนี้แล้วประชากรของคนในท้องที่ปัจจุบันเป็นใคร และมีพื้นเพดั้งเดิมมาจากที่ใด มีการโยกย้ายถิ่นเข้ามาในตอนไหน และด้วยเหตุผลอะไร งานวิจัยชิ้นนี้จึงต้องการที่จะศึกษาหาร่องรอยของประชากรในท้องที่หมู่บ้านนาหวาย ตำบลบ่อแก้ว อำเภอนาหมื่น ซึ่งเป็นพื้นที่ใกล้เคียงภูมิลำเนาของผู้วิจัยเอง โดยอาศัยวัดนาหวายซึ่งเป็นศาสนสถานอันเป็นที่เคารพสักการะของชาวบ้านและเป็นโบราณสถานสำคัญที่ยืนยันถึงการตั้งชุมชนของคนหมู่บ้านนี้อย่างชัดเจนเป็นต้นทาง สืบหาต้นทางการมาของประชากรส่วนใหญ่ในหมู่บ้านนี้ และสาเหตุที่อพยพมา หากมีการอพยพจริงอย่างที่คาดคะเน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาที่มาของกลุ่มคนต้นสายของชุมชนบ้านนาหวาย
2. เพื่อค้นหาสาเหตุในการโยกย้ายถิ่นฐาน และรู้ถึงบริบทของชุมชนขนาดเล็กในแถบอำเภอนาหมื่น

กรอบแนวคิด

ประชากรส่วนใหญ่ในชุมชนบ้านนาหวาย/ศรัทธาวัดนาหวาย ไม่ใช่กลุ่มคนท้องที่ดั้งเดิมแต่แรก แต่มีการอพยพเข้ามาลงหลักปักฐานกลายเป็นประชาชนส่วนใหญ่ที่อยู่ในพื้นที่แถบนี้

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีการดังนี้

1. เก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิจากการสัมภาษณ์และการบอกเล่าของคนในเขตพื้นที่ศรัทธาวัดนาหวาย ต.บ่อแก้ว อ.นาหมื่น จ.น่าน
2. เก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิจากหลักฐานชั้นต้นที่มีการบันทึกเป็นทางการ โดยทำการศึกษาในช่วงระยะก่อนปี พ.ศ. ๒๓๓๖ ซึ่งเป็นปีที่วัดนาหวายถูกสร้างขึ้นใหม่
3. นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับหลักฐานชั้นต้น

ผลการวิจัย

บ้านนาหวายเป็นเพียงส่วนหนึ่งของเขตอาณาบริเวณตำบลบ่อแก้ว ซึ่งในอดีตพื้นที่แถบนี้มีชื่อเรียกตามกันว่า “เมืองหิน” ในการที่ศึกษาการตั้งถิ่นฐานของคนในพื้นที่ศรัทธาวัดนาหวายจึงควรให้ความสำคัญกับสถานะของเมืองหิน เพื่อที่จะได้เข้าใจว่าทำไมจึงมีการเกิดขึ้นของชุมชนในแถบนี้ และคนในชุมชนบ้านนาหวายเป็นกลุ่มคนในพื้นที่ดั้งเดิมหรือไม่ มีหลักฐานแสดงให้เห็นว่าเมืองหินไม่ใช่เรื่องสมมติแต่งขึ้น เพราะมีชื่อของ “เมืองหิน” ในหลักฐานจำนวนหนึ่ง เช่น ในรายงานราชการจากเมืองน่านไปถึงกรุงเทพ ในปี พ.ศ. 2444 สมัยรัชกาลที่ ๕ ปรากฏชื่อของเมืองหินเป็นหนึ่งในเมืองขึ้นทั้ง 45 เมืองของเมืองน่าน และในงานวิจัยเรื่อง “ศักดิ์ในหัวเมืองล้านนาในยุคราชวงศ์เจ้าเจ็ดตน(ทิพจักราธิวงศ์)ช่วงเป็นประเทศราชของสยาม พ.ศ. 2317-2442” โดย ภูเดช แสนสา(2554) ก็ยกตัวอย่างให้เห็นเมืองหินในฐานะเขตการปกครองขึ้นต่อเมืองน่าน และมียศเจ้าผู้ปกครองเมืองในชื่อ “พญาอินทรักษาศิลามณี” ส่วนหลักฐานลายลักษณ์อักษรที่น่าจะเก่าที่สุดซึ่งปรากฏชื่อของเมืองหินอยู่คือ ตำนานราชวงศปกรณ์ของเชียงใหม่ ระบุถึงเมืองหินในฐานะลูกพันนาเมืองน่านสมัยขึ้นต่อพระ

เจ้าติโลกราชแห่งเชียงใหม่ว่า – “ลุปีมะเมียอัฐศก จุลศักราช 848 ชาวใต้เอาพลศึกมาตีเมืองกืบ เมืองหิน ลูกพันนาเมืองใต้ชาวใต้ฆ่าหมื่นกืบหมื่นหินตาย”[‡‡‡‡]

การยกทัพของชาวใต้(อยุธยา)ขึ้นมาตีเมืองหิน บ่งชี้ถึงความสำคัญของเมืองหินในฐานะหัวเมืองด่านทางใต้ของเมืองน่าน ความสำคัญของเส้นทางนี้ได้รับการยืนยันอีกครั้งในบันทึก “Note of the journey on the upper Mekong, Siam” โดย เอช. วาริงตัน สมิธ ปี ค.ศ. 1892 (พ.ศ. 2435) ในบันทึกเอ่ยชื่อของ “Muang Hin” อย่างชัดเจน และกล่าวว่าเป็นเส้นทางเดินบกจากเมืองแฝก (M. Feak) สู่ห้วยลี (Hoay Li) เข้าห้วยนาย (Hoay Nai) ก่อนจะมายังเมืองหิน และมุ่งไปยังเมืองศรีษะเกษ (M.Sisaket) และเมืองสา (Muang Sa) เพื่อเข้าสู่นครน่านต่อไป นอกจากนี้ คนในท้องที่อำเภอนาหมื่นยังมีนิทานที่สะท้อนนัยยะถึงความสำคัญของเมืองหินในการเป็นเส้นทางเดินทางขึ้นเหนือสู่ตัวเมืองน่านอีกด้วย ซึ่งเป็นเรื่องราวก้ำกึ่งอยู่ระหว่างนิทานพื้นบ้านและเรื่องเล่าคติชนที่ผูกโยงกับกับอธิบายภูมิสถานธรรมชาติ คือเรื่องของเจ้าสุทโธ กษัตริย์พม่าผู้ยกทัพเข้ามาตีเมืองน่านโดยมุ่งที่จะบุกจากทางใต้ขึ้นเหนือผิดจากลักษณะเดิม จึงจำเป็นต้องผ่านเมืองหิน แต่ชาวเมืองหินก็ออกอุบายบางอย่าง ทำให้เจ้าสุทโธไม่สามารถเข้าเมืองได้และจำเป็นต้องยกทัพอ้อมไปอีกเส้นทางที่ลำบากกันดารกว่าบนภูเขา เมื่อเจ้าสุทโธทราบว่าตนเสียรู้คนเมืองหินเสียแล้ว จึงลงคำก่นสาปแช่งเมืองหินไว้ เรื่องนี้ผูกโยงไปถึงตำนานสถานที่ในแถบท้องถิ่น เช่น ดอยสุทโธ แท่นสุทโธ เรื่องของพระเจ้าข่มขืด แม้จะดูฟังเกินจริง และไม่มีพงศาวดารพม่าบันทึกถึงรายละเอียดของกษัตริย์ผู้ยกทัพมาตีเมืองหินเลยก็ตาม แต่ในพงศาวดารเมืองน่านมีการกล่าวถึงกองทัพม่าน(พม่า)ที่ตัวพงศาวดารใช้คำว่า “แต่งพลศึกมารุมเอาเมืองน่าน” ในเดือนยี่เพ็ง ปีกาบไจ้ จ.ศ. 968 (พ.ศ. 2149) ผิดจากบทตีเมืองในส่วนอื่นๆ ผู้นำทัพในครั้งนี้ในพงศาวดารให้ชื่อว่า “เจ้าฟ้าสุทโธ” ด้วย หากเมื่อเทียบลำดับการครองราชย์แล้วจะพบว่าตรงกับสมัยของพระเจ้าอโนเพตลุนของพม่า ผู้ทรงมีพระอนุชานามว่าพระเจ้าทาลุน ซึ่งอยุธยาเรียกว่า “พระเจ้าสิริสุธรรมราช” หรือ “พระเจ้าสุทโธธรรมราชา” และในสมัยของพระเจ้าอโนเพตลุนเองก็มีความพยายามในการฟื้นคืนอำนาจของพม่าด้วยการยกเข้ามาตีเมืองในแถบล้านนาอยู่เนืองๆ บางทีตำนานเมืองเรื่องเจ้าสุทโธกับเมืองหินอาจมีเค้าหรือความเกี่ยวข้องอะไรบางอย่างกับเหตุการณ์นี้ก็ได้ แต่ไม่ว่าตำนานเรื่องนี้จะมีความเป็นจริงมากน้อยเพียงไร สิ่งที่แน่ชัดคือการบ่งบอกถึงสถานะการเป็นเส้นทางผ่านที่สำคัญของตัวเมืองหินเองอยู่ในตัว

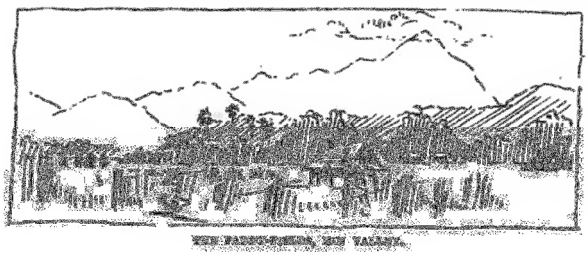

ภาพที่ ๑ ภาพวาดทุ่งข้าวเมืองหิน
ที่มา: Smyth. (1895)

หลักฐานทั้งจากบันทึกการสำรวจของชาวต่างชาติ และตำนานปรัมปราประเภทปากต่อปากช่วยสะท้อนภาพความเป็นเมืองบนเส้นทางผ่านจากพื้นที่ทางใต้แม่น้ำน่านเข้าสู่ใจกลางนครของเมืองหินให้เราได้เห็น และภาพเมืองทางผ่านนี้อาจช่วยให้เราเข้าใจสภาพสังคมและความเป็นไปของเมืองหินมากยิ่งขึ้น เพราะการเป็นเมืองทางผ่านย่อมหมายถึงการเป็นเส้นทางเดินทัพของผู้รุกรานไปด้วย ประกอบกับที่ตั้งซึ่งเป็นเมืองริมขอบดินแดนในยุคของรัฐจารีต ย่อมทำให้เป็นที่เข้าใจได้ว่าประชากรพลเมืองผู้อาศัยอยู่ในเมืองหินแต่เดิมมีเหตุต้องถูกกวาดต้อนจากภาวะสงครามต่าง ๆ อยู่บ่อยครั้ง ยิ่งในช่วงราวพุทธศตวรรษที่ 24 ซึ่งเป็นช่วงระยะเวลาก่อนการสร้างวัดนาหวายไม่นาน เอกสารต่างๆของล้านนาต่างกล่าวถึงช่วงเวลาของการ “เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง” อันแสดงให้เห็นถึงภาวะยากลำบากในช่วงก่อนหน้าที่จำนวนประชากรลดลงเป็นอย่าง

‡‡‡‡ สงวน โชติสุขรัตน์. (2556). ประชุมตำนานล้านนาไทย (พิมพ์ครั้งที่ 2). นนทบุรี:สำนักพิมพ์ศรีปัญญา. หน้า 200

มาก เมืองใหญ่บางเมืองถึงกับร้าง ส่วนตัวบ้านเมืองแถบน่านตามพงศาวดารเมืองน่านก็ว่า “...ในกาลยามนั้น เมืองลานนาไทยก็บ่มั่นบ่เที่ยงสักบ้านสักเมืองแล ดังเมืองน่านเราเปนอันเปล่าห่างสูญเสียหาท้าวพระยาบ่ได้แล...”[§§§§] พื้นที่บริเวณเมืองงั่ว อันเป็นเมืองใหญ่ถัดจากเมืองหินขึ้นไป และเป็นศูนย์กลางอำนาจของเจ้าเมืองน่านยุคหลังหลายคนก็มักถูกรุกรานจากทั้งทางพม่า เจ้าเมืองฝ่ายอโยธยา หรือเจ้าเมืองของทางล้านนาที่ขึ้นกับสองฝ่ายก่อนหน้าอยู่เนืองๆ มีความเป็นไปได้ว่าเมืองหินเองก็น่าจะได้รับผลกระทบจากส่วนนี้ ผู้คนอาจถูกกวาดต้อนกระจัดกระจาย และลดจำนวนลงเป็นอย่างมาก จนไม่สามารถรวมตัวกันสร้างวัด หรือขยายนิคมสร้างชุมชนใหม่อื่น ๆ ขึ้นมาได้ ซึ่งอาจสันนิษฐานต่อได้ว่า ด้วยสภาพเช่นนี้ การเกิดขึ้นของวัดนาหวายและชุมชนศรัทธาวัดนาหวายจึงมีส่วนเกี่ยวข้องกับกลุ่มคนที่อาศัยอยู่เดิมของเมืองหินค่อนข้างน้อย หรือกลุ่มเหล่านั้นอาจแทบไม่มีบทบาทเลย เพราะเรื่องเล่าของคนนาหมื่นเองก็มักกล่าวกันว่า พื้นที่เดิมของวัดนาหวายนั้นเคยมีวัดอยู่ก่อนการสร้างวัดนาหวายแล้ว แต่ถูกทิ้งร้างกลายเป็นป่าหวายไปตามการเวลา และตามชื่อหมู่บ้านศรัทธาวัดซึ่งอยู่ห่างจากศูนย์กลางเมืองหินพอสมควรก็ปรากฏชื่อที่สอดคล้องกับสภาพธรรมชาติก่อนจะมาเป็นชุมชนมาก่อน กล่าวคือ บ้านนายาง หมายถึงพื้นที่ซึ่งแต่ก่อนเคยอุดมไปด้วยต้นยาง ส่วนบ้านนาหวาย ก็หมายความว่า พื้นที่ที่อุดมไปด้วยหวายก่อนจะมาหักร้างถางพงนั่นเอง ในช่วงว่างเว้นการมีบทบาทของคนเมืองหินเดิมตรงนี้เองที่คนนอกผู้ไม่ใช่คนเมืองหินเดิมจะเข้ามา และมีบทบาทในประวัติศาสตร์ของชุมชนรายรอบวัดนาหวายในเวลาต่อมา

คำถามต่อมาคือ กลุ่มคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับวัดนาหวายสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบันเป็นคนกลุ่มใดและเข้ามาในพื้นที่นี้ได้อย่างไร การค้นหาต้นตอกลุ่มคนที่มาอยู่ใหม่เริ่มต้นโดยการสืบจากวัด เพราะเป็นที่แน่นอนว่าก่อนจะมีการสร้างวัดย่อมมีการเกิดขึ้นของชุมชน และมีผู้อาศัยอยู่พอสมควรจึงสามารถเริ่มต้นสร้างวัดขึ้นได้ เมื่อพิจารณาในชั้นต้นพบว่าตัววัดถูก “สร้างขึ้นใหม่” ใน จ.ศ. 1155 (พ.ศ.2336) อยู่ในช่วงการฟื้นม่านและสร้างมั่นคงให้กับนครรัฐพอดี แสดงว่าต้องมีการอพยพมาและสร้างชุมชนบ้านนาหวายอยู่ก่อนหน้านั้น สอดคล้องกับเรื่องเล่าของคนในท้องที่ซึ่งเล่าว่า ท้าวแสนขัดและพญามัง ซึ่งได้อพยพผู้คนหนีภัยสงคราม และภาวะอดอยาก มาตั้งถิ่นฐาน ณ พื้นที่บ้านนาหวายในปัจจุบัน

ในบรรดาบันทึกคัมภีร์ใบลานอันเป็นคัมภีร์ทางศาสนาเหล่านั้น มีส่วนหนึ่งที่ไม่ได้บันทึกเป็นธรรมทานภายหลังสร้างวัดเสร็จ แต่ได้รับการ “อัญเชิญ” มาจากดินแดนอื่น ได้แก่ คัมภีร์รัตนะสูตร ซึ่งกล่าวว่าเขียนขึ้นในปีดับเม็ด จ.ศ. ๑๑๔๗ (พ.ศ. ๒๓๒๘/ค.ศ.๑๗๘๕) ต้นทางนั้นมาจาก “เมืองเทิง” อีกฉบับคือถูปวงศ์ชาดก เขียนโดยครูอาทิตย์ ปี จ.ศ. ๑๑๕๘ (พ.ศ. ๒๓๓๙/ค.ศ.๑๗๙๖) ซึ่งตัวท่านว่าเป็นชาว “เชียงของ” มาแต่เดิม หากเราพิจารณาแผนที่แล้วดูออกจะเป็นเมืองที่อยู่ห่างไกลออกไปทางเหนือเกินกว่าขอบข่ายพื้นที่จ.น่านในปัจจุบันอยู่มากนัก ไม่ได้มีอาณาเขตใกล้เคียงอยู่กับเมืองหินแต่อย่างใดเลย แต่มิได้หมายความว่าเรื่องราวการเดินทางมาจากเมืองเทิงและเชียงของก็ไม่ใช่เรื่องเล่าที่เกินกว่าความเป็นจริงแต่อย่างใด หากเราพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างเมืองน่านกับทั้งสองเมืองแล้ว จะพบว่ามีความใกล้ชิดกันอย่างยิ่ง พงศาวดารเมืองน่านระบุว่า-

“จุลศักราช 1144 ตัวปีเต่ายี่ เดือน 3 ขึ้น 5 ค่ำ ม่านก็หื้ออาชญาเจ้ามโนยกเอาครอบครัวไพร่ไทยชาวน่านชาวเทิงทั้งมวลลงมาตั้งอยู่ในเมืองเทิง ... เถิงปีกาบยี่จุลศักราชได้ 1146 ตัว ... ต่อจ่าสวนลงมาว่าหื้อเจ้าอัตถวรปัญโญตนหลานหื้อได้เปนพระยากินเมืองน่านหั้นแล เจ้าอัตถวรปัญโญได้รับอามิศต่อจ่าสวนได้กินเมืองน่านแล้วก็อยู่เมืองเทิงที่นั่นก่อนแล”[*****]

ดังจะเห็นได้ว่ามีเจ้าอัตถวรปัญโญได้ครองเมืองเทิงอยู่ก่อนแล้ว ทั้งในทำเนียบหัวเมืองช่วงยุคหลัง เมืองเชียงของและเมืองเทิงก็อยู่ในฐานะขึ้นต่อเมืองน่าน ทว่าในขณะที่เจ้าอัตวรปัญโยขึ้นต่อพม่าและอยู่เมืองเทิง ฝ่ายสยามเองก็ตั้งพระยา

[§§§§] พงศาวดารเมืองน่าน อนุสรณ์งานบำเพ็ญพระราชกุศลออกเมรุ พระราชทานเพลิงศพพระเทพนันทาจารย์ อดีตเจ้าคณะจังหวัดน่าน เจ้าอาวาสวัดพญาภูพระอารามหลวง. (2543) หน้า 73

[*****] พงศาวดารเมืองน่าน หน้า 74

มงคลวรยศผู้เป็นน้าให้เสวยเป็นเจ้าเมืองน่านในปี จ.ศ. 1145 (พ.ศ. 2326) มีศูนย์กลางอยู่ที่บ้านท่าปลา (เขตจังหวัดอุตรดิตถ์ในปัจจุบัน) ภายหลังมีการเจรจากันระหว่างน้า-หลาน พระยามงคลวรยศปลงเมืองให้กับเจ้าอัตถวรปัญโญ ซึ่งจะนำเมืองน่านมาขึ้นกับกรุงเทพฯในปี จ.ศ. 1150 (พ.ศ. 2331) และย้ายศูนย์กลางไปอยู่เมืองงั่ว (บริเวณ อ.นาน้อยในปัจจุบัน) ในระหว่างช่วงศูนย์การปกครองที่เมืองงั่วมีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้นคือ ในปี จ.ศ. 1153 (พ.ศ. 2334) คือ

"...พระยาเชียงของก็ยกเอาครอบครัวไพร่ไทยทั้งหลายเมืองเชียงของทั้งมวลออกจากเมืองแก่นท้าว ก็เข้ามาทางเมืองด่านซ้าย ก็มาในเมืองน่านที่นี้เสี้ยงทั้งมวลแล รวมคนครัวมี 505 ครัวแลฯ"[†††††]

เหตุการณ์นี้อยู่ใกล้กับการสร้างวัดนาหวายอย่างยิ่ง และหากพิจารณาถึงเขตพื้นที่เมืองงั่วที่อยู่เพียงถัดจากเมืองหินแล้ว ก็อาจเป็นไปได้ว่า กลุ่มชาวเชียงของอพยพนี้ได้ลงมาบุกเบิกพื้นที่ในส่วนเมืองหินที่ยังรกร้างไม่มีคนจับจองด้วย

ภาพที่ 2 คัมภีร์รัตนสูตร ที่กล่าวว่าอัญเชิญมาจากเมืองเทิง

ยังมีร่องรอยอีกประการที่ยืนยันให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนในชุมชนรอบบริเวณวัดนาหวายกับชาวเชียงของ นั่นคือการนับถือผี จากการลงพื้นที่และสอบถาม อาจารย์สุริยน ธิเขียว ผู้ศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของอำเภอนาหมื่น พบว่า คนในชุมชนบ้านนาหวายมีการนับถือผีบรรพบุรุษอยู่สามกลุ่มใหญ่ๆ คือผีเจ้าหงษ์คำ ผีเจ้าหลวงเจิญเมือง และผีเจ้าหลวงเมืองแก่น ซึ่งในส่วนหลังดูจะพ้องกับชื่อเมืองแก่นท้าวที่กลุ่มชาวเชียงของอพยพออกมาอย่างจงใจ นอกจากนี้ชาวบ้านนาหวายยังคงมีการ "นับญาติ" คือนับถือผีเดียวกันและถือว่าเป็นเครือตระกูลเดียวกันกับกลุ่มชาวชุมชนบ้านสบหินใน อ.นาน้อย จ.น่าน อีกด้วย ซึ่งนอกจากจะเป็นอาณาบริเวณของเมืองงั่วแต่เดิม ชุมชนบ้านสบหินยังปรากฏวัดชื่อ "วัดเชียงของ" ซ้ำเขตตำบลก็ชื่อตำบลเชียงของอีกด้วย ทั้งนี้จากการไล่เรียงแล้ว คนเฒ่าคนแก่ของบ้านนาหวายมักกล่าวว่าเก๊าผี(ต้นตระกูล)อยู่บ้านตาลชุม ต.เวียงสา จ.น่าน และชาวตาลชุมเองก็ยืนยันอย่างแม่นมั่นว่าต้นตระกูลของตนนั้นเป็นลูกหลานของชาวเชียงของ เรื่องเล่าที่อ้างความสัมพันธ์ระหว่างสองหมู่บ้านนี้ยังคงมีอีกจำนวนหนึ่ง และหนึ่งในเรื่องนั้นคือเรื่องการสร้างวัดตาลชุม ซึ่งกล่าวกันว่ามีครูบาอาทิตย์เป็นผู้ก่อสร้างในปี จ.ศ. 1163 (พ.ศ. 2344) ซึ่งครูบาอาทิตย์ผู้นี้เองที่ชาวนาหวายก็กล่าวว่าเป็นครูบาจากเชียงของซึ่งอยู่มาที่วัดนาหวายด้วย แม้จะสรุปได้ยากว่าหมู่บ้านไหนแน่ที่เป็นหมู่บ้านต้นเพราะเป็นไปได้ว่ามีการย้ายไปมาเพื่อหาที่ทำกินใหม่จากคำกล่าวในพงศาวดารเมืองน่านและเรื่องเล่าของบ้านตาลชุมที่มีการพูดถึงภาวะประสบปัญหาเรื่องชลประทาน แต่สิ่งซึ่งเราเห็นได้แน่นอนคือ ความเชื่อมโยงเกี่ยวพันกันของชาวเชียงของกับบ้านสบหิน-ตาลชุม-นาหวาย ซึ่งช่วยเพิ่มน้ำหนักและช่วยยืนยันในข้อสันนิษฐานที่ว่ากลุ่มชาวเชียงของนี้เองที่น่าจะเป็นผู้หักร้างถางพงหวายก่อสร้างวัดนาหวาย และเริ่มตั้งชุมชนที่อยู่รายรอบเป็นศรัทธาวัดขึ้นมา

อาจสันนิษฐานได้ว่ากลุ่มครัวอพยพจากเชียงของเป็นผู้บุกเบิกพื้นที่เขตบ้านนาหวายและหมู่บ้านใกล้เคียง และสร้างวัดนาหวายขึ้นเป็นศูนย์รวมศรัทธาทางศาสนา ร่องรอยหลักฐานบันทึกและประเพณีนับถือผีเท่าที่ปรากฏสอดคล้องกันพอที่จะทำให้เราสร้างภาพขึ้นมาได้ กลุ่มชนอพยพอาจมีพระสงฆ์ซึ่งเป็นกลุ่มคนในสถานะพิเศษได้รับการยกย่องนับถือประกอบอยู่ด้วย พิจารณาได้จากการอัญเชิญคัมภีร์ศาสนาต่างๆมาพร้อมกับการอพยพ และการมีอยู่ของครูบาอาทิตย์ ครัว

†††††
พงศาวดารเมืองน่าน หน้า 80

อพยพเหล่านี้คงต้องการหาที่ลงหลักปักฐานใหม่ ซึ่งเมืองหินที่มีประชากรเดิมอยู่แม้จะน้อยจนไม่สามารถขยายตัวเมืองได้ แต่พื้นที่ต่างก็ถูกจับจอง ทางเลือกคือการลงมายังพื้นที่ตกสำรวจและรกร้างว่างเปล่า วัดและชุมชนชาวเชียงของในเมืองหินอาจเกิดขึ้นในระยะเวลาไล่เลี่ยกัน ชุมชนชาวพุทธจำเป็นต้องมีศาสนสถานเพื่อทำบุญตามความเชื่อของตน แต่ระยะทางเดินทางสู่วัดอื่นที่มีการสร้างอยู่ก่อนก็ค่อนข้างไกลจากขอบเขตที่ตนอยู่พอสมควร ทั้งยังอาจแคลงใจกันภายใน เพราะในกลุ่มชุมชนมีพระสงฆ์พร้อมอยู่แล้ว และความจำเป็นที่ต้องมีอารามสงฆ์ก็คงทำให้ชุมชนลงหลักปักฐานจนถึงสร้างวัดขึ้นมาเพื่อเป็นทั้งศูนย์กลางศรัทธาและศูนย์รวมของผู้คนในเครือชุมชนชาวเชียงของไปในตัว

อย่างไรก็ดี แม้จะหลักฐานประเภทลายลักษณ์อักษรในด้านของคัมภีร์ใบลานอย่างชัดเจน และหลักฐานวัฒนธรรมในเรื่องการนับถือผีที่แสดงให้เห็นเครือข่ายที่มาของกลุ่มชน แต่หลักฐานในลักษณะวัฒนธรรมประเภทอื่นที่จะสามารถยืนยันเชื่อมโยงถึงการเกี่ยวพันของชาวเชียงของ-ตาลชุม-นาหวายกลับดูบางเบา มีเพียงเรื่องเล่าที่กล่าวถึงพื้นที่ทั้งสามแห่งเข้าด้วยกันเท่านั้น เช่นว่าการอพยพไปมาระหว่างนาหวายกับตาลชุม และเรื่องการอ้างของชาวเชียงของที่ว่าบางส่วนอพยพจากน่านกลับเข้าสู่ดินแดนเดิมของตน ส่วนหลักฐานในเรื่องพิธีกรรม-วิถีชีวิต นอกจากเรื่องการถือผีและสืบสายแล้ว ประเพณีอื่น เช่น การนับเดือน งานฉลอง ล้วนจำเป็นต้องถูกปรับให้เข้ากับส่วนกลาง คือน่าน และกรุงเทพฯ ตามลำดับ จนทำให้ถูกละเลยและสาบสูญไปตามกาลเวลา จนยากจะตามหาความหมายหรือร่องรอยเฉพาะในปัจจุบันไปแล้ว หลักฐานอีกอย่างเดียวที่พอจะทำให้เห็นถึงความเชื่อมโยงอย่างพิเศษระหว่างกลุ่มคนในเชียงของและกลุ่มคนศรัทธาวัดนาหวายคือ ชุดจารึกอักษรล้านนาสามตัว คือ “ช” “ท” และ “สระอี” ที่มีลักษณะแตกต่างจากรูปแบบการเขียนของพื้นที่อื่นในล้านนายกเว้นพื้นที่ของชาวเชียงของ-เชียงราย เท่านั้น

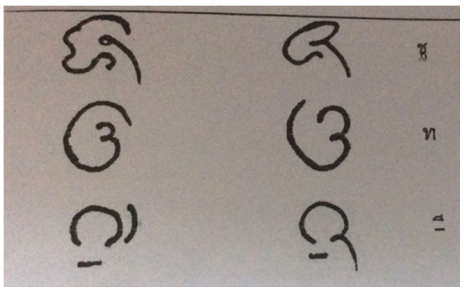

ภาพที่ 3 อักษรล้านนาด้านซ้ายเป็นรูปแบบนิยมของพื้นที่ล้านนาทั่วไป ด้านขวาพบที่เชียงของและแถบนาน้อย-นาหมื่น

ที่มา : ยุทธพร นาคสุข (2557)

แต่จากการสอบถาม ในกลุ่มชุมชนศรัทธาวัดนาหวายที่กระจายอยู่ในแถบบ้านนาหวาย บ้านนายาง บ้านหัวทุ่ง (แยกมาจากบ้านนายาง) และบ้านหลักหมื่น ยังมีกลุ่มประชากรบางส่วนที่ไม่ได้นับถือผีบรรพบุรุษเดียวกันกลับกลุ่มชาวเชียงของ และกล่าวว่าต้นบรรพบุรุษตนมาจากเชียงแสน

เรื่องเล่าของกลุ่มคนที่ว่ามาจากเชียงแสนก็คือ ถูกกวาดต้อนมาตอนเชียงแสนแตก ตอนแรกมาไม่มีที่ เพราะที่ราบใกล้น้ำมี “คนเดิม” จับจองอยู่ก่อนแล้ว จึงจำเป็นต้องเข้าซื้อและถางที่แหล่งใหม่กันเอง การมาของกลุ่มชาวเชียงแสนที่กล่าวว่าเมื่ออพยพมาก็มีคนมาอยู่แล้วนี้ อาจขัดแย้งกับข้อสันนิษฐานที่ว่าชาวเชียงของเป็นผู้บุกเบิกชุมชนแถบศรัทธาวัดนาหวายนี้ได้ แต่อย่างไรก็ดี หากเราพิจารณาถึงปีที่เมืองน่านเข้าไปมีความสัมพันธ์กับเชียงแสน และเรื่องราวว่ามีการกวาดต้อนประชาชนเชียงแสนลงมาน่านแล้ว จะพบว่า เป็นปี จ.ศ.1166 (พ.ศ.2347) ซึ่งเมืองน่านรวมกำลังกับกองกำลังนครรัฐอื่นภายใต้ธงสยามบุกเข้าตีเชียงแสนเพื่อปิดฉากการมีอิทธิพลของพม่าในเขตอิทธิพลล้านนา ในชัยชนะครั้งนี้มีการกวาดต้อนพลเมืองจากเชียงแสนกว่าราว 20,000 คน แบ่งเป็นห้าส่วน ส่งลงไปยังกรุงเทพฯ และหัวเมืองที่เข้าร่วมรบ คือเชียงใหม่ นครลำปาง เวียงจันทน์ และน่าน ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าชาวเชียงแสนเป็นกลุ่มคนที่มาหนหลังของชาวเชียงของ และมาหลังการสร้างวัดนาหวายด้วยซ้ำ และกลุ่มผู้อาศัยเดิมที่ชาวเชียงแสนซึ่งถูกกวาดครัวลงมา ก็น่าจะหมายถึงชาวเชียงของผู้สร้างชุมชนเหล่านั้นขึ้นมานั่นเอง และเช่นเดียวกันกับปัญหาเกี่ยวกับการยืนยันตัวตนของชาวเชียงของ เรื่องการยืนยันตัวตนของชาวเชียงแสนก็มีปัญหา และดูมีหลักฐานที่ช่วยยืนยันน้อยกว่าชาวเชียงของด้วยซ้ำ เพราะนอกจากวัฒนธรรมของล้านนาในเชียง

แสนเชียงของจะดูคล้ายๆกันแล้ว การที่เข้ามาเป็นกลุ่มชนผู้อพยพมารอบหลัง ทำให้จำเป็นต้องปรับตัวเข้ากับสังคมที่มีอยู่ก่อน ซึ่งความเหมือนกันทางวัฒนธรรมยิ่งทำให้ถูกกลืนทางวัฒนธรรมไปได้อย่างง่ายดาย และในชั้นหลังก็สลายสูญเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมส่วนกลางเช่นเดียวกับชาวเชียงของด้วย[ǂǂǂǂǂ]

เรื่องราวความเป็นมาของชาวเชียงแสนในชุมชนศรัทธาวัดนาหวายนี้คงน่าสนใจและเป็นที่น่าศึกษาต่อเป็นอย่างยิ่ง แต่ภายใต้หัวข้อวิจัยเรื่องการตั้งถิ่นฐานของชุมชนศรัทธาวัดนาหวายแล้ว ลักษณะการเข้ามาของชาวเชียงแสนก็คงเหมือนกับการเข้ามาของคนต่างถิ่นอื่นที่มาตั้งถิ่นฐานภายหลัง คือมีส่วนในการเพิ่มขึ้นของประชากร มีส่วนในการขยายตัวของชุมชน และมีส่วนในการพัฒนาชุมชนแถบรอบวัดนาหวายทั้งหลายให้มีการเติบโตมาเป็นเช่นในปัจจุบัน แต่สำหรับความสำคัญในเรื่องการเป็นผู้ก่อตั้งแล้ว คงจำเป็นต้องยกบทบาทเด่นให้กลุ่มคนในนาม “ชาวเชียงของ” ไปแทน.

ตารางที่ 1 ลำดับเหตุการณ์สำคัญที่เกี่ยวข้องกับเมืองหิน

จ.ศ.	พ.ศ.	เหตุการณ์สำคัญ	เหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับเมืองหิน/ชุมชนศรัทธาวัดนาหวาย
๘๒๔	๒๐๐๕	เมืองน่านถูกผนวกเป็นส่วนหนึ่งของล้านนา	-
๘๕๘	๒๐๒๙	พญาใต้(พระบรมไตรโลกนาถ) ยกทัพมาตีเมืองน่าน	กล่าวถึงเมืองหินเป็นครั้งแรกๆ
๙๖๘	๒๑๔๙	“เจ้าฟ้าสุทโธ”แต่งทัพมา “รุม” เอาเมืองน่าน	อาจเป็นช่วงนี้ที่มีการเล่าถึงเรื่องของเจ้าสุทโธกับเมืองหิน
๑๑๕๓	๒๓๓๔	พระยาเชียงแสนอพยพ ๕๐๕ครัวจากเมืองแก่นท้าวลงมายังน่าน	อาจเป็นช่วงนี้ที่มีการตั้งชุมชนในแถบรอบวัดนาหวายปัจจุบัน
๑๑๕๕	๒๓๓๖	-	สร้างวัดนาหวาย
๑๑๕๖	๒๓๓๗	น่านย้ายศูนย์กลางการปกครองไปเวียงพ้อ (เขตอำเภอเวียงสาในปัจจุบัน)	-
๑๑๖๓	๒๓๔๔	ย้ายศูนย์กลางมายังเมืองน่าน	-
๑๑๖๖	๒๓๔๗	น่านยกทัพไปรวมกำลังกับนครอื่นตีเชียงแสนแตกสิ้นสุดอิทธิพลของพม่าในดินแดนส่วนล้านนาโดยสิ้นเชิง	มีการกวาดต้อนพลเมืองลงมายังน่าน อาจเป็นช่วงนี้ที่ส่วนหนึ่งเข้ามาเพิ่มเติมในเมืองหินและแถบบ้านนาหวาย
๑๒๐๐	๒๓๘๑	-	เริ่มเขียนปั๊บสาวัดนาหวาย
๑๒๘๔	๒๔๖๕	-	มีการบูรณะวัดนาหวาย ปั๊บสาสิ้นสุดการบันทึกในปีนี้

สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัยเพื่อตามรอยเส้นทางของการตั้งชุมชนศรัทธาวัดนาหวาย สามารถคาดคะเนจากหลักฐานทั้งบันทึก เรื่องเล่า และตำนานเมืองที่มีปรากฏได้ว่า กลุ่มชนผู้เข้ามาตั้งถิ่นฐานในบริเวณพื้นที่ซึ่งมีจุดร่วมในการปฏิบัติศาสนกิจ

ǂǂǂǂǂ ปัญหาอีกประการคือ ไม่มีการระบุชัดเจนว่าการกวาดครัวเชียงแสนนี้เอาไปไว้ในที่ใดบ้าง แต่น่าเชื่อว่าน่าจะเทครัวลงมาเติมพลเมืองทางใต้ซึ่งเคยเป็นฐานการปกครองเดิมของเจ้าอัตถวรปัญโญก่อน เพราะในการกวาดครัวในสมัยเจ้าสุมนเทวราชที่ได้พลเมืองชาวลื้อจากเมืองลา เมืองพง เมืองหลวงภูคา และเชียงแขง มาจำนวนมากนั้น ระบุว่าเอาไปไว้ยังเมืองส่วนเหนือของน่านที่น่าจะยังคงขาดการบำรุงคน การนี้ทำให้น่านเหนือและน่านใต้มีวัฒนธรรมการใช้ภาษาและสำเนียงผิดกัน ในแถบเหนือจะมีภาษาและสำเนียงลื้อเข้ามาผสม ในขณะที่ทางใต้มีค่อนข้างน้อยหรือแทบไม่มีเลย

ทางพุทธศาสนาร่วมวัดบริเวณแถบบ้านนายางหมู่ ๗ ต.บ่อแก้ว ,บ้านนาหวายหมู่ ๘ ต.บ่อแก้ว,บ้านหัวทุ่งหมู่ ๙ ต.บ่อแก้ว และบางส่วนของบ้านหลักหมื่น หมู่ ๑ ต.นาทะนุงในปัจจุบัน รวมทั้งได้มีส่วนร่วมกันสร้างวัดนาหวายขึ้นมา เป็นกลุ่มผู้อพยพมาจากแถบเมืองแก่นท้าว-เมืองเชียงของ ซึ่งเรียกตามพงศาวดารน่านว่าชาวเชียงของ โดยเราสามารถพบร่องรอยความสัมพันธ์ของชาวกลุ่มหมู่บ้านศรัทธาวัดนาหวายกับชาวเชียงของได้จากทั้งเครือข่ายความเชื่อมโยงด้านผีบรรพบุรุษและตำนานการสร้างวัดระหว่าง นาหวาย-สบหิน กับชาวตาลชุมที่มีบันทึกกล่าวอ้างชัดเจนว่าเป็นกลุ่มคนชาวเชียงของที่มาตั้งหลักแหล่งในเมืองน่าน สาเหตุที่ได้มีการอพยพมานั้นเนื่องจากลี้ภัยสงครามในช่วง “ฟื้นม่าน” ในปี จ.ศ.๑๑๕๓ (พ.ศ.๒๓๓๔/ค.ศ.๑๗๙๐) ซึ่งประจวบเหมาะกับการที่เมืองน่านต้องการเพิ่มจำนวนประชากรในเขตดินแดนของตน และสาเหตุที่ลงมาตั้งในพื้นที่บ้านนาหวายน่าจะเป็นเพราะความต้องการในพื้นที่เพาะปลูก ซึ่งเมื่อมีการลงหลักจับจองที่ดินจนเกิดเป็นชุมชนขึ้นแล้ว ก็มีการสร้างวัดขึ้นในเวลาไล่เลี่ยกัน เพื่อเป็นที่ปฏิบัติศาสนกิจของชาวเชียงของ และเป็นที่จำพรรษาสำหรับพระภิกษุที่เป็นที่เคารพในหมู่ชาวอพยพด้วย หลังจากการตั้งถิ่นฐานอย่างมั่นคงแล้ว ภายในคงมีการเปลี่ยนแปลงไปตามเหตุการณ์ต่างๆ เช่น การขยายตัวของชุมชน การลดจำนวนลงเนื่องจากบางส่วนย้ายที่ทำกิน บางส่วนอพยพเข้าสู่ศูนย์กลางปกครอง และมีการเพิ่มเข้ามาของกลุ่มชนใหม่เป็นต้น

ส่วนในบริบทของวัฒนธรรมนั้น แม้ชาวเชียงของ (และชาวเชียงแสน) จะมีวัฒนธรรมเป็นของตนเอง แต่ในการอพยพและกวาดต้อนลงมาอยู่ในพื้นที่ใหม่นั้นทำให้วัฒนธรรมที่เคยสืบกันมาไม่สามารถดำเนินต่อได้โดยสมบูรณ์ อีกทั้งความคล้ายเหมือนกับวัฒนธรรมส่วนกลาง คือ น่าน-ซึ่งภายใต้การปกครองของล้านนาและพม่าเป็นเวลายาวนาน ทำให้รูปแบบวัฒนธรรมเป็นล้านนาที่แทบจะเหมือนนครอื่นๆไปแล้ว-ยังทำให้ชุมชนของผู้ศรัทธาวัดนาหวายถูกกลืน และหันไปใช้ประเพณีธรรมเนียมปฏิบัติตามส่วนกลาง และเมื่อมีการรวมศูนย์อำนาจการปกครองจนนโยบายสร้างความเป็นไทยโดยกรุงเทพฯ ประกอบกับไม่มีการสานต่อจากคนรุ่นหลัง ทำให้วัฒนธรรมเฉพาะที่เคยดำเนินสืบต่อกันมาก็แทบจะสิ้นหายไปโดยปริยาย

ข้อเท็จจริงที่พบคือ การกวาดต้อนครัวเรือนและการอพยพย้ายถิ่นฐานเป็นเรื่องธรรมดาสามัญสำหรับรัฐต่างๆในยุคจารีตของอุษาคเนย์เป็นอย่างยิ่ง เพราะความต้องการในจำนวนแรงงานเพื่อผลประโยชน์ในด้านเศรษฐกิจ การพัฒนาเมืองและเป็นปัจจัยในการรณรงค์สงคราม ดังนั้นจึงปรากฏให้เห็นถึงการกวาดต้อนเพื่อเพิ่มพลเมืองรัฐ การเทครัวในฐานะสินสงคราม และการย้ายครัวเพื่อหาแหล่งที่พึ่งพิงใหม่ของประชาชนแถบภูมิภาคนี้อยู่เสมอๆ ทั้งในการค้นคว้าข้อมูลสำหรับวิจัยชิ้นนี้ก็ปรากฏหลายต่อหลายครั้ง การอพยพย้ายครัวเหล่านี้เองที่ทำให้เชื้อสายของผู้คนกระจัดกระจายไปตามที่ต่างๆไม่ว่าจะดูห่างไกลจากทางต้นสายจนไม่น่าเป็นไปได้ว่าจะมีการเคลื่อนย้ายประชากรด้วยการเดินบกไปขนาดนั้นก็ตามที ทั้งยังทำให้วัฒนธรรมบางประเภทเช่น ภาษาพูด หรืออาหารกระจายตัวไปยังถิ่นฐานต่างๆ ดังนั้นจึงไม่น่าแปลกใจ ที่หากเราจะพบวัฒนธรรมในแต่ละท้องที่ซึ่งแม้จะห่างไกลกันแต่ก็มีความคล้ายเหมือนกันอย่างมีนัยสำคัญ และไม่น่าแปลกใจเช่นกันที่เราจะพบว่าคนในท้องที่ภูมิภาคดูจะเชื่อมโยงเกี่ยวพันเป็น “ญาติ” ไม่ทางก็ทางหนึ่งด้วยเช่นกัน.

ข้อเสนอแนะ

๑. การทำวิจัยชุมชนขนาดเล็กนั้นหาหลักฐานยืนยันจากเอกสารประเภทพงศาวดารอาณาจักรมาสนับสนุนได้ยาก และหลักฐานประเภทบันทึกของหมู่บ้านหรือชุมชนเองก็มีน้อย งานเขียนที่มีจำนวนมาก แต่ยากจะนำมาใช้คือคัมภีร์ทางศาสนา ที่เป็นเรื่องชาดกหรือกัณฑ์เทศน์ทั้งฉบับ สาเหตุหนึ่งเพราะคนภูมิภาคนี้ในสมัยก่อนไม่ค่อยที่จะมีการบันทึกเหตุการณ์รายวันเอาไว้มากนัก

๒. ด้วยข้อจำกัดทางด้านเวลาและระยะทาง ทำให้การรวบรวมเรื่องราวประเภทตำนาน เรื่องเล่า มีอยู่เฉพาะในเรื่องที่เป็นรู้จักกันดี ควรเพิ่มการรวบรวมมากกว่านี้เพื่อประกอบในการวิเคราะห์หรือสันนิษฐาน แม้เรื่องราวประเภทเรื่องเล่าและนิทาน-ตำนานเมืองจะมีความคลาดเคลื่อนในแง่เวลาและอาจเชื่อถือได้ยาก แต่ก็เป็นตัวช่วยในการเปิดทัศนะความคิดของคนในท้องที่ หรือเล่าเรื่องราวอันเป็นเกร็ดที่สามารถนำไปวิเคราะห์ตีความเพื่อช่วยเติมเต็มภาพในประวัติศาสตร์บางส่วนได้

๓. หลักฐานทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะวัฒนธรรมชุมชนเป็นหลักฐานที่น่าจะช่วยยืนยันความเกี่ยวพันและความเชื่อมโยงของชุมชนต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี เป็นเรื่องน่าเสียดายที่หากปล่อยให้สายธารกระแสหลักกลบทำลายร่องรอยเหล่านี้ไปจนแทบมลายสิ้น

๔. ประวัติศาสตร์ของชุมชน หรือประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นเรื่องราวที่น่ามีการศึกษาและทำความเข้าใจเพิ่มเติมเป็นอย่างยิ่ง รายงานวิจัยชิ้นนี้ผู้วิจัยตระหนักดีว่ายังไม่สมบูรณ์และจำเป็นต้องมีการศึกษาเพิ่มเติมพร้อมทั้งค้นคว้าหลักฐานเพิ่มเติมอีก การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นควรทำพร้อมเนื่องด้วยการประชาสัมพันธ์ให้เห็นถึงความสำคัญในการตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรมที่ตนมี ให้เห็นถึงความเป็นมาและรู้ในรากเหง้าความเป็นมาของตน รับรู้ถึงคุณค่าความเป็นตัวตนของคนในพื้นที่ แต่ทั้งนี้การปลูกฝังแนวคิดเหล่านี้ต้องไม่อยู่บนพื้นฐานของการมองว่าชาติพันธุ์พงศาของตนดีเด่นกว่ากลุ่มอื่น เพราะนอกจากจะทำให้เกิดความขัดแย้งแล้วยังนำไปสู่แนวคิดชาติพันธุ์นิยมนี่ไม่สมควรด้วย ผู้วิจัยยังคงยืนยันความเชื่อดังเช่นในบทสรุปที่ว่า ท้ายที่สุดแล้ว คนในภูมิภาคนี้ก็เป็นญาติเกี่ยวดองกันทั้งสิ้น

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณอาจารย์ สุริยน ทิเขียว ครูผู้สอนคนพิการอำเภอนาหมื่น, พระครูวิเศษนันทศิลป์ เจ้าอาวาสวัดนาหวายและเจ้าคณะตำบลเมืองลี, อาจารย์ พิน อินปาต๊ะ ครูโรงเรียนบ้านนายาง, อาจารย์ ธิกานต์ ศรีนารา, อาจารย์ พรพรรณ โปร่งจิตร, อาจารย์ โดม ไกรปกรณ์ และ อาจารย์ ปิยะนาถ อังควาณิชกุล คณาจารย์ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ด้วยการได้รับการอุดหนุนจากทุกท่าน รายงานวิจัยชิ้นนี้จึงสำเร็จมาได้ด้วยดี ผู้ทำวิจัยจึงขอกราบขอบพระคุณในความกรุณามา ณ โอกาสนี้

เอกสารอ้างอิง

คัมภีร์ใบลานถูปวงศ์ชาดกวัดนาหวาย. (ม.ป.ป.). ม.ป.ท: ม.ป.พ.

คัมภีร์ใบลานรัตนะสูตรวัดนาหวาย. (ม.ป.ป.). ม.ป.ท: ม.ป.พ.

เดช แสนสา. (2554). **ศักดิ์หัวเมืองในล้านนายุคราชวงศ์เจ้าเจ็ดตน(ทิพจักราธิวงศ์) ช่วงเป็นประเทศราชของสยาม พ.ศ. 2317-2442**. “ชาวห้าปีขวบเข้าหมู่เฮาชาวพื้นบ้านล้านนา”.หนังสือที่ระลึกครบรอบ 25 ปีการก่อตั้งชมรมพื้นบ้านล้านนา สโมสรนักศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ กุมภาพันธ์ พ.ศ.2554. เชียงใหม่ : นพบุรีการพิมพ์.

ปั๊บสาวัดนาหวาย. (ม.ป.ป.). ม.ป.ท: ม.ป.พ.

พงศาวดารเมืองน่าน. (2543). น่าน : วัดพญาภู.

ยุทธพร นาคสุข. (2557). **เอกสารประกอบการบรรยายสาธารณะครั้งที่ 2 นาน้อย นาหมื่น ประวัติศาสตร์ และความเชื่อท้องถิ่นในจารึก**. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์กรมหาชน).

วิภาคภูวดล (เจมส์ ฟีตซรอย แมกคาร์ธี), พระ.; สุมาลี วีระวงศ์, แปล. (2533). **บันทึกการสำรวจและบุกเบิกในแดนสยาม**. กรุงเทพฯ : สโมสรนายทหาร กรมแผนที่ทหาร.

สงวน โชติสุขรัตน์. (2556). **ประชุมตำนานล้านนาไทย**. นนทบุรี: ศรีปัญญา.

สรัสวดี อ๋องสกุล. (2551). **ประวัติศาสตร์ล้านนา**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.

สรัสวดี อ๋องสกุล. (2539). **พื้นเมืองน่าน : ฉบับวัดพระเกิด**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง.

องค์การบริหารส่วนจังหวัดน่าน; และหน่วยงานอื่น ๆ. (2544). **เอกสารประกอบการเรียนการสอนท้องถิ่นของเรา ประวัติหมู่บ้าน อำเภอนาหมื่น จังหวัดน่าน**. กำแพงเพชร : หจก.ศรีสวัสดิ์การพิมพ์.

เอกสารอ้างอิง

H. Warinton. Smyth. (1895). **Notes of a journey on the upper Mekong, Siam**. London : The Royal Geographical Society.

สัมภาษณ์

พระครูวิเศษนันทศิลป์. เจ้าอาวาสวัดนาหวาย และเจ้าคณะตำบลเมืองลี. 2556. 6 มกราคม.

พิน อินปาต๊ะ. ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนบ้านนายาง สพป.น่าน เขตหนึ่ง. 2556. 5 มกราคม.

สุริยน ทิเขียว. ครูผู้สอนคนพิการ อำเภอนาหมื่น. 2556. สัมภาษณ์. 5 มกราคม.